

Małgorzata Gołębiowska

Sposoby skutecznej komunikacji nauczyciela z uczniem

Forum Pedagogiczne 1, 243-253

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

MAŁGORZATA GOŁĘBIEWSKA

Instytut Badań Edukacyjnych

Warszawa (Polska)

SPOSOBY SKUTECZNEJ KOMUNIKACJI NAUCZYCIELA Z UCZNIEM

Streszczenie: W artykule przedstawiono sposoby skutecznej komunikacji interpersonalnej między uczniem a nauczycielem. Wskazano na czynniki, które są nieodzownym elementem w procesie porozumiewania się. Każdy z nas może działać według przedstawionych poniżej schematów, jak również odnaleźć taki model komunikacji, w którym będzie czuł się najlepiej. W procesie komunikacji ważne jest również to, jakim stylem i sposobem wychowania kierują się wychowawcy, gdyż ma to niesamowity wpływ na rozwój psychiczny i społeczny każdego ucznia.

Słowa kluczowe: komunikacja interpersonalna, porozumiewanie się, zakłócenia w komunikacji, wychowanie, nauczyciel, uczeń.

Pojęcie komunikacji

Etymologia pojęcia komunikacji wywodzi się z języka łacińskiego, od słowa *communicare* i oznacza ‘być w realizacji’, ‘zrzęcać się’. W dzisiejszych czasach komunikacja definiowana jest raczej jako informacja czy porozumiewanie się (ang. *communication*). Jest to jednak na tyle szeroki termin, że można go interpretować na swój sposób. Akcent w komunikacji kładziony jest zazwyczaj na zasadność takich elementów, jak: kod, kanał, cechy nadawców i odbiorców, sprzężenie zwrotne oraz kontekst¹.

„Komunikowanie to inaczej: powiadamianie, monolog, informacja skierowana do kogoś, o kim sądzi się, że rozumie przekaz”². Ma ono zazwyczaj charakter jednokierunkowy. „Komunikowanie się natomiast to wymiana informacji (a zatem proces dwukierunkowy), w której aktywnie uczestniczą co najmniej dwie osoby – mówiąca i słuchacz – wielokrotnie zmieniający się rolami [...]. Doskonałe komunikowanie

¹ Por. *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, t. II, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 707.

² H. Hamer, *Rozwój umiejętności społecznych. Jak skutecznie dyskutować i współpracować*, Wydawnictwo Veda, Warszawa 1999, s. 105.

się oznacza, że odbiorca nie zniekształca w żaden sposób intencji nadawcy, tak samo jak on, rozumiejąc znaczenie informacji”³. I dlatego tak ważne jest, aby nie tworzyć barier komunikacyjnych, które utrudnią nam zrozumienie przekazywanej informacji. Odnosząc to do relacji uczeń – nauczyciel, gdzie dochodzi do komunikacji interpersonalnej, istotne jest dostosowanie poziomu i sposobu przekazywania informacji tak, by uczeń miał pełną świadomość tego, czego dotyczy nowy zakres przyjmowanej przez niego informacji (wiedzy).

W analizie komunikacji interpersonalnej, rozumie się przez nią „proces wymiany wiadomości między dwiema osobami. Jest to jedna z form porozumiewania się ludzi. Wyróżnia się ponadto komunikację grupową, zachodzącą między większą liczbą osób pozostających ze sobą w bezpośrednim kontakcie, oraz komunikację zbiorową, zachodzącą w ramach szerszej społeczności, której członkowie kontaktują się ze sobą najczęściej bezpośrednio. Każdy z wymienionych rodzajów porozumiewania się przebiega inaczej i posiada specyficzne prawidłowości”⁴.

W odniesieniu do komunikacji interpersonalnej nauczyciela i ucznia, należy zwrócić uwagę na to, na jakim poziomie się ona odbywa. Powinna być ona na „jednym piętrze”, „gdzie uczestnicy spotkania mają takie same ludzkie prawa, gdzie nie ma władców i poddanych, a nauczyciel jako osoba kompetentna w kształceniu ma obowiązek inicjowania bezpośrednich kontaktów z każdym uczniem i dokłada starań by rozumieć ich aktualny stan psychiczny”⁵.

„Podstawowym elementem kontaktu między nauczycielem a uczniem, niezależnym od podstawy ucznia, czy roli, jaką podejmuje nauczyciel, jest wzajemne komunikowanie się obu stron. Składa się na to zarówno dostarczanie informacji, a głównie treść nauczania przez nauczyciela do ucznia, jak i odbieranie informacji i wiedzy przedmiotowej od ucznia. W procesie tym funkcje nadawcy i odbiorcy posiadają na przemian obie strony. Funkcją nauczyciela jest przykład własnych myśli, uczuć i zamiarów na słowną wypowiedź, a funkcją ucznia jest odbiór tej wypowiedzi i interpretacja jej znaczenia”⁶.

Zawsze jednak schemat komunikacji będzie wyglądał tak, że nadawca wysyła komunikat do odbiorcy, który go odbiera. Musi on ten komunikat rozszyfrować/odkodować. Może on doświadczyć uczucia konsternacji, zastanawia się, czy dobrze zrozumiał, czy wydobyl kwintesencję przekazu z toku wypowiedzi. Czasem w jego głowie pojawia się myśl z konkretną odpowiedzią czy komentarzem. Niejednokrotnie jednak odczuwa pustkę i brak mu słów. Czasem rozmowa ewoluuje w kierunku coraz lepszego skupienia uwagi, czasem z braku argumentów ulega rozpadowi.

³ Tamże.

⁴ *Encyklopedia Pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Fundacja Innowacja, Warszawa 1993, s. 279.

⁵ *Komunikowanie społeczne w edukacji. Dyskurs nad rolą komunikowania*, red. W.J. Maliszewski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 314.

⁶ Tamże, s. 314-315.

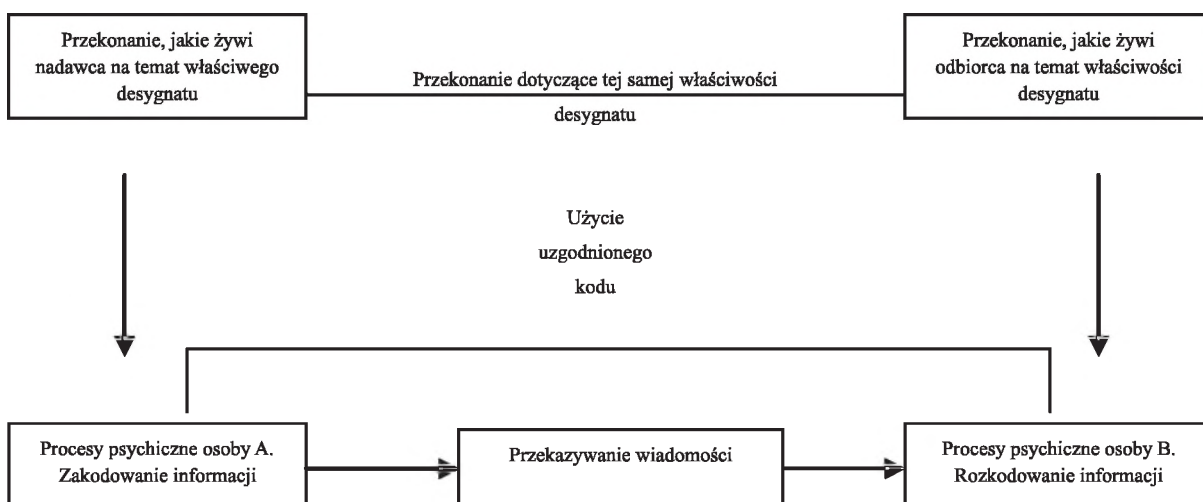
Wszystko to zależy od tego, jak zostanie przekazana informacja i od tego, jaki będzie jej odbiór. W takim razie, jak skutecznie komunikować się z uczniami? Czy nauczyciele podejmują konkretne działania w celu porozumiewania się? Czy w ogóle wiedzą, jak kierować rozmową, by była ona czysta i klarowna dla obydwu stron? Jakim stylem wychowania kierują się wychowawcy, by trafić do serc i umysłów uczniów?

Schematy komunikacyjne

W procesie komunikowania można działać schematycznie i wykorzystać zaproponowane szkice komunikacji międzyludzkiej lub działać intuicyjnie, a może nawet spontanicznie – tak jednak, aby informacja dotarła do odbiorcy. Aby usprawnić komunikowanie się można wykorzystać ustalone schematy. Można w tej sytuacji wykorzystać schemat procesów zachodzących między dwiema osobami podczas komunikowania się (patrz rys. 1).

W momencie, gdy komunikują się ze sobą dwie jednostki, mówi się o procesie komunikacji interpersonalnej. W sytuacji tej dochodzi do wymiany informacji między nadawcą i odbiorcą przy użyciu werbalnych, niewerbalnych i wokalnych sygnałów w celu uzyskania porozumienia. Osoby te będą wywierać na siebie wpływ, który nie jest ani szybki, ani tym bardziej bezpośredni. Uruchamia się w tym czasie mechanizm, jakim jest komunikowanie się, porozumiewanie się. „Porozumiewanie się choć jest aktywnością codzienną i powszechną, pozostaje jednocześnie procesem, którego efektywność zależy od wielu czynników zaburzających go (tzw. pułapki komunikacyjne), a więc też od przestrzegania zasad i reguł, służących sprawnemu jej przebiegowi”⁷.

Rys. 1. Schemat komunikacji

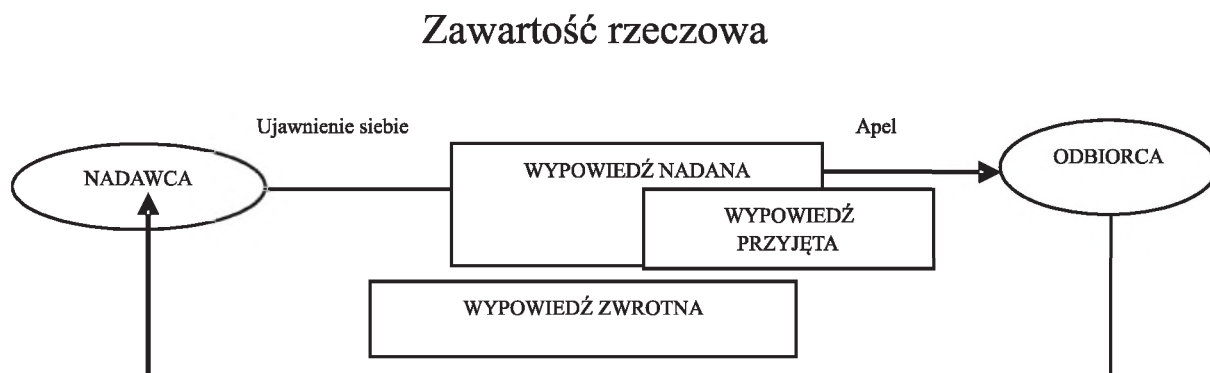
Źródło: *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, dz. cyt., s. 714.

⁷ *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, dz. cyt., s. 714.

Komunikacja występuje w sytuacji, kiedy nadawca wysyła do odbiorcy komunikat dotyczący otaczającej go rzeczywistości, ludzi lub o samym sobie, w celu wywołania reakcji u odbiorcy. Na specyfikę przekazywanych informacji mają wpływ: po pierwsze, desygnat wiadomości, który odwołuje się do pewnej właściwości rzeczy, przedmiotu, i, po drugie, symboliczny charakter przekazywanych treści, czyli kodowanie w postaci symbolu pewnych aspektów swoich stanów psychicznych, które odbiorca ma rozkodować tak, by informacja została przyswojona przez jego stan psychiczny⁸.

Według Friedemanna Schulza von Thuna komunikacja widziana jest w czterech wymiarach, które dotyczą jakości i charakteru wysyłanej informacji. Filary, które wspierają porozumiewanie się między ludźmi to: prosta i łatwa do przyswojenia treść wypowiedzi, uporządkowana budowa tekstu, lapidarność oraz stymulacja, wiążąca się z użyciem odpowiednich środków stylistycznych⁹. W dosłownym rozumieniu, w każdej komunikacji musi być: (1) nadawca, który tworzy przekaz, (2) odbiorca, do którego przekaz jest kierowany, (3) przekaz zawierający informację i (4) informacja wpływająca na zmianę zachowania. Ilustruje to poniższy rysunek.

Rys. 2. Psychologiczny model komunikacji międzyosobowej

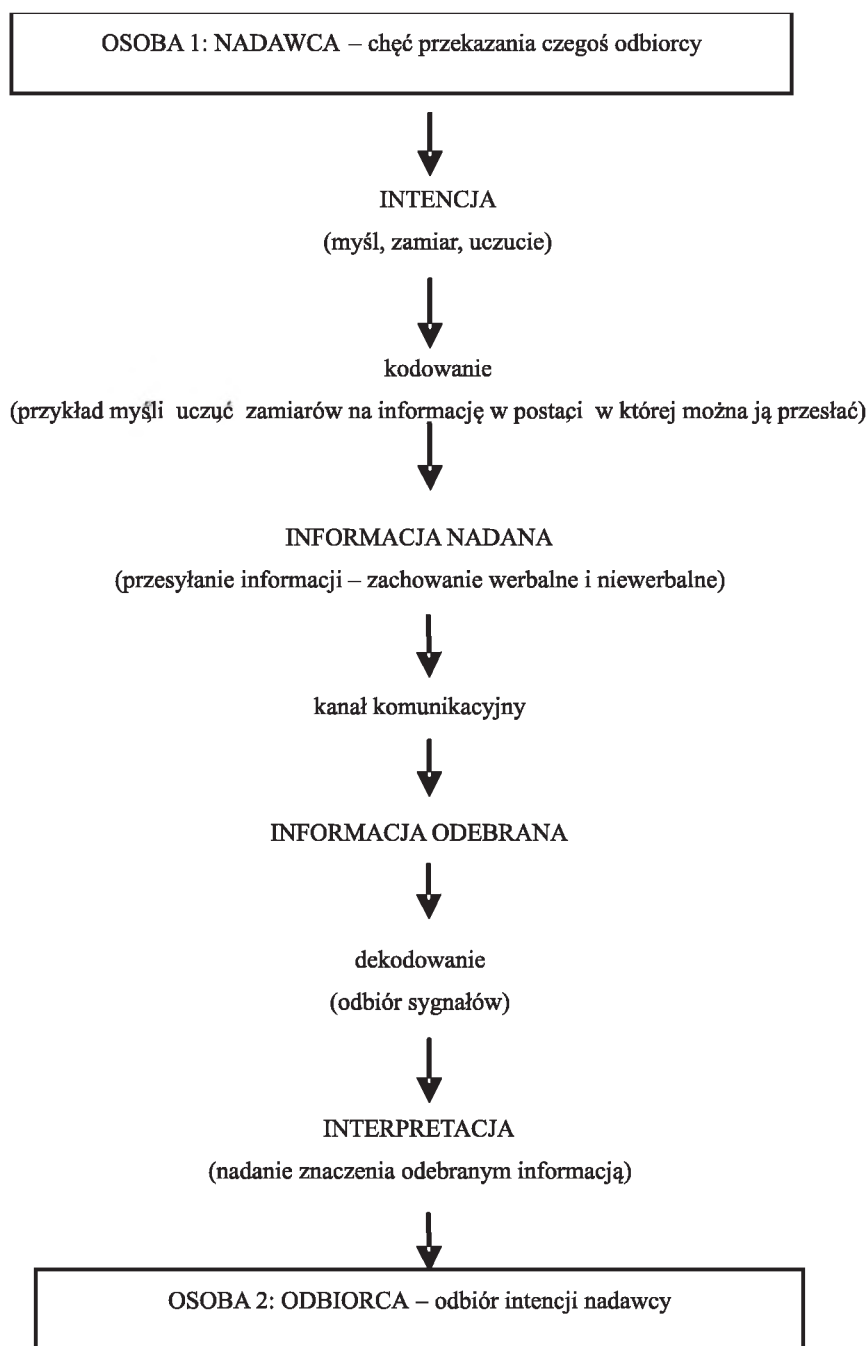
Źródło: *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, dz. cyt., s. 715.

Aby komunikacja była przejrzysta i klarowna warto odnieść się do czterech płaszczyzn wypowiedzi przedstawionych w psychologicznym modelu komunikacji międzyosobowej. Składa się ona z zawartości rzeczowej przekazywanej informacji, czyli co pragnę zakomunikować, z relacji i sposobu traktowania odbiorcy, jakie są wzajemne relacje i co myślą o sobie rozmówcy, z przedstawienia siebie, z własnej osobowości i z zauważenia, jak człowiek odnosi się do swojej osoby, oraz z tego, jaki cel chcemy osiągnąć przy prowadzonej konwersacji, do czego chcemy nakłonić drugą osobę¹⁰.

⁸ Por. *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, dz. cyt., s. 713-714.

⁹ Por. tamże.

¹⁰ Por. Tamże.

Rys. 3. Model procesu komunikacji interpersonalnej

Źródło: *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, dz. cyt., s. 716.

Przedstawiony na powyższym rysunku schemat przedstawia procesy oraz interakcje zachodzące między nadawcą a odbiorcą w komunikacji interpersonalnej. Schemat ten wskazuje na to, jak ważne są zamiary nadawcy wypowiedzi, jakie uczucia nim kierują oraz to, co w danym momencie myśli. W kolejnym etapie komunikacji dochodzi do kodowania komunikatu, który powinien być przekazany odbiorcy w jak

najprostszy sposób. Zanim jednak dojdzie do pełnego odebrania informacji, musi ona przejść przez tak zwany kanał komunikacyjny (np. fale świetlne, słowa wydrukowane, fale akustyczne). Następnie dochodzi do dekodowania wypowiedzi, której interpretacja zależy od tego, jak została zrozumiana treść informacji i jakie były intencje nadawcy. W efekcie proces powinien zakończyć się na interpretacji wysłanego komunikatu, nadaniu znaczenia odebranych informacji i odbiorze intencji nadawcy¹¹.

Edward Nęcka twierdzi, iż celem komunikowania się jest „uzgadnianie sposobu widzenia świata, stworzenie podobnych konstruktów w umysłach osób kontaktujących się wzajemnie w ramach danej kultury”¹². Jeśli człowiek potrafi zrozumieć spojrzenie na świat innego człowieka, jest też w stanie stosować się do podobnych schematów interpretacji rzeczywistości, do innych osób czy nawet symboli. Takie działanie na poziomie życia codziennego ułatwia współzycie oraz współdziałanie, jak i rozumowanie na wielu, często abstrakcyjnych (dla dziecka lub młodego człowieka) płaszczyznach.

Formy przekazu komunikatu

Wymiana informacji może odbywać się w dwóch formach – w formie werbalnej, kiedy do przekazu komunikatu wykorzystuje się słowa, lub niewerbalnej (bezsłownej), gdzie stosuje się gestykulacje, potakiwanie głową lub ruchy całego ciała. W opiniach nauczycieli i osób uczących najważniejszymi elementami w komunikacji niewerbalnej są: gestykulacja, wyraz mimiczny, dotyk, kontakt wzrokowy, dystans fizyczny oraz pozycja ciała. Wyniki badań przedstawiają jednoznacznie, iż nauczyciele skutecznie porozumiewają się z uczniami w klasie, stosując przede wszystkim kontakt wzrokowy (utrzymywanie tego kontaktu, gdy się ucznia o coś pyta, jak również w momencie oczekiwania na jego odpowiedź) oraz to jaką odpowiednią mimikę twarzy. Pożądane jest dla ucznia, aby nauczyciel był zawsze uśmiechnięty i miał pogodny, miły wyraz twarzy. Wszystkie wyżej wymienione elementy komunikacji niewerbalnej prowadzą do lepszych efektów w nauce oraz pozwalają na miłszą atmosferę w klasie¹³. Ważna jest również barwa i wysokość głosu, intonacja, rytm, postawa w trakcie wypowiedzi, jak i kontakt wzrokowy z rozmówcą. Niemałe znaczenie w toku rozmowy mają również wzajemne relacje partnerów. W momencie, kiedy mamy duży dystans do osoby, z którą rozmawiamy lub po prostu nie chcemy z nią wchodzić w jakiegokolwiek interakcje, dyskusja ta z góry postawiona jest na „spalonej” pozycji. Rozmowa nie będzie ani szczerą, ani jednoznaczna. Prowadzi to najczęściej do niepowodzenia w komunikacji lub całkowitego jej braku.

¹¹ Tamże, s. 715-716.

¹² Tamże, s. 708.

¹³ B. Sufa, *Komunikacja niewerbalna. O porozumiewaniu się nauczycieli i uczniów w edukacji wczesnoszkolnej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2008, s. 58-59.

Priorytetem w skuteczności prowadzenia dialogu jest dostosowanie wypowiedzi do wieku, poziomu intelektualnego, jak i zainteresowań rozmówcy czy nawet jego samopoczucia w danym dniu. Wypowiedzi partnerów powinny być krótkie, klarowne, dające odbiorcy możliwość wyrażenia swojej opinii. Jednym z rodzajów rozmów, jaki sprzyja komunikacji między ludźmi, jest partnerski styl prowadzenia dialogu. Aby nauczyciel mógł skutecznie porozumiewać się z uczniami w klasie, powinien się na nim opierać. Polega on na prowadzeniu rozmowy w taki sposób, aby uczeń poczuł się jak osoba bezwarunkowo akceptowana i traktowana z należyтым szacunkiem. Nauczyciel w tym przypadku ma uzbroić się w cierpliwość i skupić uwagę na monologu ucznia, dać mu szansę na otwarcie się przed nim. Takie działania mogą „w znacznym stopniu umożliwić i pogłębić proces wychowania w szkole”¹⁴.

Zdarza się również, że komunikacja jest zakłócona przez różnego rodzaju „szumy”, niekorzystne warunki w miejscu prowadzenia rozmowy, ale również przez złe słuchanie. Dlatego ważne jest, by skupić się na komunikacie ucznia. Istnieje bowiem znacząca różnica między słuchaniem a słyszeniem. Słyszenie jest **procesem biernym** i zależy od stanu narządu słuchu, nie wymaga świadomego przetwarzania dźwięków. Natomiast słuchanie (**uwaga słuchowa**) jest **procesem aktywnym**. W uproszczeniu można powiedzieć, iż jest to umiejętność świadomego odbierania bodźców dźwiękowych i czerpania z nich informacji¹⁵. Każdy nauczyciel, który cierpliwie i z pełną koncentracją wysłucha swojego wychowanka, może odnieść sukces pedagogiczny, gdyż każdy chętniej rozmawia z osobą, która traktuje nas poważnie, niż tą, która słyszy naszą wypowiedź lub tylko widzi, jak poruszają się nasze wargi, ale nie daje komunikatu zwrotnego.

W placówkach edukacyjnych to właśnie nauczyciel i uczniowie wskazują najlepsze, ich zdaniem, tory komunikacyjne. Są one albo narzucone uczniowi przez nauczyciela, albo poprzez naśladownictwo przyswajane w relacjach z grupą rówieśniczą. Można jednak zastanawiać się, czy są one na tyle dobre i konstruktywne, że pozwolą na prawidłowy rozwój dziecka w tym zakresie. Najważniejsze obszary dziecięcej psychiki rozwijają się na etapie wczesnej edukacji – przedszkolnej i wczesnoszkolnej, zaś „komunikowanie się ucznia z nauczycielem zależy od poziomu psychofizycznego rozwoju dziecka, czynników wynikających z pełnienia roli ucznia, a także od oceny przypisywanej nauczycielowi i towarzyszącej jej postawie emocjonalnej”¹⁶.

Niewłaściwą drogą kieruje się pedagog, który przekłada swoje sprawy osobiste, porażki lub problemy nad sprawy dotyczące dziecka. Wskazane jest, aby nauczyciel jako autorytet odłożył swoje niepowodzenia na drugi plan, a na pierwszym umiej-

¹⁴ M. Łobocki, *W trosce o wychowanie w szkole*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007, s. 146.

¹⁵ Por. Ośrodek Terapii Poznawczej Ingenium, dostępny na: <http://otpingenium.pl/pl/aktywacja-mozgu-wg%C2%A0tomatisa/9-sluchanie-i-slyszenie.html>, otwarty 20.03.2011 r.

¹⁶ B. Sufa, *Komunikacja niewerbalna...*, dz. cyt., s. 31.

scowił sprawy priorytetowe, jakimi są dobre relacje z wychowankiem. Powinien on także być szczególnie wyczulony na proces generalizowania w komunikacji z wychowankami. Każda przekazywana w toku wypowiedzi treść powinna odnosić się do konkretnej tematyki, a nie doprowadzać do uogólnień, z których nic nie wynika. By zachęcić ucznia do aktywnej wymiany zdań należy jak najczęściej wykorzystywać metodę werbalnych pochwał, nie zaś podkreślania niepowodzeń szkolnych lub niewłaściwych zachowań czy postaw.

Pożądane byłoby, aby wychowawcy wykazywali się również umiejętnością poprawnego formułowania pytań. Przy zadawaniu ich mogą posłużyć się pytaniami stymulującymi (otwartymi) lub alternatywnymi (zamkniętymi), które pozwolą uczniom na udzielenie krótkiej odpowiedzi „tak” albo „nie”. Jeśli nauczyciel opiera się tylko na jednej z tych metod, uczniowie często zniechęcają się do dalszej konwersacji. Pytania należy zadawać sporadycznie, czasem spontanicznie, w zależności od sytuacji czy tematyki rozmowy, jednakowoż nie powinny one wychodzić poza zakres prowadzonej aktualnie pogawędki. Zbyt duża liczba pytań może wywołać w uczniach złe odczucia lub skojarzenia, jakim jest np. przesłuchanie.

Style wychowania a proces komunikacji nauczyciela z uczniami

By trafić do serc i umysłów uczniów, należy poważnie zastanowić się nad tym, jaki styl wychowania będzie dla nich najlepszy. Czy skrajnie autokratyczny, czy może liberalny? Podjęcie decyzji o tym, jaki styl jest najlepszy, jest jedną z najtrudniejszych spraw, nad jaką musi zastanowić się nauczyciel. Autokratyczny „najogólniej rzecz biorąc, polega na: nagminnym wydawaniu uczniom nakazów i zakazów, wyraźnym nadużywaniu wobec nich stosowania kar i nagród, nieliczeniu się z ich zdaniem [...], ograniczeniu ich samodzielności”¹⁷. Liberalny natomiast „zapewnia [...] całkowita swobodę w postępowaniu i wypowiedaniu się na jakikolwiek temat, tj. bez żenady i liczenia się z faktem, iż można słowami urazić godność swych rozmówców.”¹⁸ Wniosek z tego, iż wybierając jeden z opisanych stylów wychowania można popaść ze skrajności w skrajność. Albo nauczyciel będzie konsekwentny w swych działaniach i nie pozwoli uczniom na uzewnętrznianie ich emocji, albo pozwoli im na maksymalne ich rozbudzenie. Gdyby jednak wybrać przeciwstawny autokratycznemu styl wychowania (demokratyczny), który zawiera w sobie elementy liberalnego, wychowawcy zdziałaliby cuda. Demokratyczny styl wychowania opiera się na działaniach, w których „nauczyciel nie krępuje uczniów w wypowiedaniu osobistych opinii w różnych sprawach; nawiązuje z nimi serdeczne i przyjacielskie kontakty;

¹⁷ M. Łobocki, *W trosce...*, dz. cyt., s. 171.

¹⁸ Tamże.

odwołuje się do ich pomysłowości i pozwala na podejmowanie przez nich własnych decyzji; zgadza się na daleko idącą samodzielność i aktywność¹⁹.

Z badań przeprowadzonych w Instytucie Badań Edukacyjnych przez Zespół Szkolnych Uwarunkowań Efektywności Kształcenia wynika, że po pierwszym etapie edukacyjnym duże znaczenie dla osiągnięć szkolnych uczniów mają indywidualne predyspozycje ucznia oraz środowisko z jakiego się wywodzą. Dużą rolę w postępach ucznia pełni jego potencjał, do którego zaliczamy cechy takie, jak: inteligencja, wiek, płeć, a nawet status społeczno-ekonomiczny rodziny²⁰.

W analizie możliwości ucznia należałoby zwrócić również uwagę na potencjał i zaangażowanie nauczyciela w edukacji. Gdyby w każdej szkole podstawowej wprowadzono ewaluację, do której wykorzystywałyby miary uwzględniające „potencjał uczniów na wejściu, pozwoliłoby im to nie tylko przyjrzeć się efektywności nauczania na tle innych szkół w kraju, ale także lepiej zdiagnozować mocne i słabe strony swoich placówek i podjąć bardziej trafne decyzje dotyczące planu rozwoju szkoły. [...] Miary takie mogłyby zmniejszyć także poczucie ciągłej frustracji dobrych nauczycieli pracujących w trudnych środowiskach, a także nie pozwoliłyby złym nauczycielom przypisywać swoich niepowodzeń cechom uczniów i środowiska, z którego pochodzą²¹.

O ile na zachowanie uczniów mają wpływ ich rodzice, nauczyciele, rówieśnicy czy nawet ich autorytety, to z pewnością nie ma ono wpływu na ich wyniki w nauce czy na testy²². Odnosząc się do komunikacji i odpowiedniego stylu wychowania, należy mieć świadomość, iż każdy sposób postępowania czy to autokratyczny, czy liberalny, a nawet demokratyczny mają inne uwarunkowania. Jeśli umiejętnie dobierzemy sposób przekazywania treści i będziemy potrafili poprzez swoje zachowanie odpowiednio kontaktować się z uczniem, nie powinno dojść do jakichkolwiek zakłóceń. Jeśli natomiast będziemy zbyt wymagający wobec podopiecznych lub damy im zbyt dużo swobody komunikacja będzie na niskim poziomie oraz nie da satysfakcji żadnej ze stron.

Podsumowanie

Czy nauczyciele rzeczywiście potrafią komunikować się ze swoimi wychowanymi? Czy wykorzystują formy werbalnej i niewerbalnej komunikacji? Jak bardzo zwracają uwagę na styl i sposób wychowywania uczniów? Czy mają na to jakikolwiek wpływ? Odpowiedzi na zadane pytania będą różne, w zależności od tego, z ja-

¹⁹ Tamże.

²⁰ Por. *Szkolne, psychologiczne i społeczne uwarunkowania wyników nauczania na I poziomie edukacyjnym (Raport tematyczny z badania)*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2012, s. 6.

²¹ Tamże.

²² Por. tamże, s. 15.

kim nauczycielem i grupą dzieci ma się do czynienia. Jak również od tego, w jakim są wieku, z jakich rodzin i domów pochodzą. Kwestią priorytetową w komunikacji między uczniem a nauczycielem jest umiejętność słuchania siebie nawzajem, wyciągania wniosków z zaistniałych wydarzeń oraz akceptowanie każdego człowieka takim, jakim jest naprawdę. Umiejętne prowadzenie dialogu „stanowi zawsze proces komunikacji w komunikacji między ludzką, a taką jest proces nauczania, nadawcą i odbiorcą informacji jest człowiek: nauczyciel i uczeń”²³. Nie warto szukać ideałów, lepiej będzie jak każdy z nas, bez względu na to, czy jesteśmy w szkole, czy poza nią, znajdzie sobie osobę, z której dopiero ten ideał sobie stworzy, a komunikowanie się z nim będzie pozytywnym doświadczeniem, które zaowocuje w przyszłości.

Bibliografia:

- Hamer H., *Rozwój umiejętności społecznych. Jak skutecznie dyskutować i współpracować*, Wydawnictwo Veda, Warszawa 1999.
- Kojsa W., *Procesy komunikacyjne w szkole*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2001.
- Łobocki M., *W trosce o wychowanie w szkole*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007.
- Maliszewski W.J., *Komunikowanie społeczne w edukacji. Dyskurs nad rolą komunikowania*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
- Maliszewski W. J., *Komunikacja społeczna a wartości w edukacji. Nowe znaczenie i sytuacje. Humanistyczne (i inne) konteksty komunikowania się i ja w obszarze wartości wewnątrz edukacji, tom I*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
- Pilch T., *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, tom II*; Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- Pomykało W., *Encyklopedia Pedagogiczna*, wyd. Fundacja Innowacja, Warszawa 1993.
- Porayski-Pomsta J., *Umiejętność i komunikacyjne i językowe dzieci w wieku przedszkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1993.
- Sufa B., *Komunikacja niewerbalna. O porozumiewaniu się nauczycieli i uczniów w edukacji wczesnoszkolnej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2008.
- Szkolne, psychologiczne i społeczne uwarunkowania wyników nauczania na I poziomie edukacyjnym (Raport tematyczny z badania)*, Instytut Badań Edukacyjnych 2012.

METHODS OF EFFECTIVE COMMUNICATION BETWEEN TEACHER AND PUPIL

Abstract: The article presents methods of effective interpersonal communication between pupil and teacher. It indicates key factors affecting the process of communication. Everyone can act according to the patterns presented below or find the model

²³ W.J. Maliszewski, *Komunikacja społeczna a wartości w edukacji. Nowe znaczenie i sytuacje. Humanistyczne (i inne) konteksty komunikowania się i ja w obszarze wartości wewnątrz edukacji*, t. 1, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 78.

of communication which suits him or her best. What is important in the process of communication is teachers' style and way of upbringing, as it has great influence on the psychic and social development of every pupil.

Key words: interpersonal communication, communication, disturbances in communication, upbringing, teacher, pupil.

Małgorzata Gołębiowska – magister pedagogiki, pedagog przedszkolny i wczesnoszkolny, logopeda, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie, Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide'a De Gasperiego w Józefowie k. Warszawy. E-mail: malgol1987@wp.pl